

Бранко Тошовић (ур.)

**Ћопићевско моделовање реалности кроз хумор и
сатиру**

Branko Tošović (Hg.)

**Modellierung der Realität mittels Humor und Satire
bei Branko Ćopić**

Ćopić-Projekt (Reihe)

herausgegeben von

O. Univ.-Prof. Dr. Branko Tošović
(Karl-Franzens-Universität Graz)

Band 3

Ђопићев пројекат (Серија)

уређује

проф. др Бранко Тошовић
(Универзитет „Карл Франц“ Грац)

Том 3

INSTITUT FÜR SLAWISTIK
DER KARL-FRANZENS-UNIVERSITÄT GRAZ
НАРОДНА И УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Бранко Тошовић (ур.)
Branko Tošović (Hg.)

**ЋОПИЋЕВСКО МОДЕЛОВАЊЕ
РЕАЛНОСТИ КРОЗ ХУМОР И
САТИРУ**

**MODELLIERUNG DER REALITÄT
MITTELS HUMOR UND SATIRE
BEI BRANKO ĆOPIĆ**

Лирски, хумористички и сатирички свијет
Бранка Ћопића
Die lyrische, humoristische und satirische Welt
von Branko Ćopić

3

Institut für Slawistik
der Karl-Franzens-Universität Graz
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске у Бањалуци

У р е д н и к H e r a u s g e b e r
Бранко Тошовић Branko Tošović

И з д а в а ч V e r l a g
Institut für Slawistik Народна и универзитетска
Karl-Franzens-Universität Graz библиотека
Merangasse 70 Републике Српске
A-8010 Graz Јеврејска 30
branko.tosovic@uni-graz.at 78 000 Бањалука
<http://www-gewi.kfunigraz.ac.at/gralis> direkcija@nub.rs
www.nub.rs

За издаваче Für die Herausgeber
Бранко Тошовић Branko Tošović
Љиља Петровић-Зечић Ljilja Petrović-Zečić

П р е л о м S a t z
Бранко Тошовић Branko Tošović

Л е к т о р и с а њ е S p r a c h . K o r r e k t u r
Јелена Јањић Jelena Janjić

К о р и ц е U m s c h l a g g e s t a l t u n g
Далибор Панчић Dalibor Pančić

Коректура и превод на Deutsche Korrektur und
њемачки Übersetz. ins Deutsche
Арно Вониш Arno Wonisch

Ш т а м п а D r u c k
Графид Grafid

Tošović, Branko (Ур./Hg.). Топићевско моделовање реалности кроз хумор и сатиру / Modellierung der Realität mittels Humor und Satire bei Branko Čopić. – Graz – Banjaluka / Грац – Бањалука: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2014. – 520 с./S.

© Branko Tošović, Graz, 2014
Сва права задржана. Alle Rechte vorbehalten.

ISBN 978-3-9503561-8-2 ISBN 978-99938-
(Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität) (Народна и универзитетска библиотека Републике Српске)

Садржај / Sadržaj / Inhalt

<i>Прегјовор / Predgovor</i>	7
<i>Vorwort</i>	9
<i>Opšti dio / Opšti dio • Allgemeines</i>	11
Branko Tošović Ћорићев model humora i satire	13
(Grac)	
<i>Književnosć / Književnost • Literatur</i>	83
Снежана Башчаревић Ћопићев смех властитој невољи	85
(Лепосавић)	
Маја Димитријевић У свету незлобивог смеа – хумористичка	
(Јагодина) прича за децу Бранка Ћопића	99
Милош М. Ђорђевић Зрели хумор у БАШТИ СЉЕЗОВЕ БОЈЕ	113
(Београд)	
Валентина Милекић Хумор и меланхолија у Ћопићевим романи-	
(Бањалука) ма	123
Снежана Милојевић Хуморно као стратегија индивидуализаци-	
(Прокупље) је, или свет из визуре деде Рада	135
Snežana Paser (Vršac) Humor u poeziji za decu Branka Ćorića	151
Vildana Pečenović, Кomićni hronotop u romanu	
Nermina Delić (Bihać) NE TUGUJ BRONZANA STRAŽO	169
Оливера В. Радуловић Ћопићев осмех кроз сузе	179
(Нови Сад)	
Jelena Ratkov Kvočka Humor i elegija, fantastika i ironija u pesma-	
(Sremski Karlovci) ма u bajkama Johana Ludviga Tika i Branka	
Ćorića	193

Maја Savić (Novi Sad)	Od humora i tragike ka paradoksu u zbirci POD GRMEĆOM Branka Ćopića	211
Ikbal Smajlović (Zenica)	Ćopićev koncept humora i priroda satire	225
Снежана Шeвић (Буковар)	Ћопићев хумор као вид јунаштва пред животом	233
Језик / Jezik • Sprache		243
Bernes Aljukić (Tuzla)	Humor i strukturalna višeznačnost na morfo- sintaksičkom nivou u djelima Branka Ćopića	245
Илијана Чутура (Јагодина)	Ауторске дидаскалије као елемент хумора у Ћопићевој прози	255
Zrinka Ćoralić, Mersina Šehić (Bihać)	Frazeološke osobenosti prožete humorom u romanu MAGAREĆE GODINE Branka Ćopića	269
Ивана Маринковић Мандић, Јована Јовановић (Београд)	Глаголи говорења као носиоци хумора у делима Бранка Ћопића	283
Наташа Миланов (Београд)	Религијска и квазирелигијска лексика као извор хумора у делима Б. Ћопића	299
Горан Милашин (Бањалука)	Језичке особености хумора као важног чиниоца у обликовању лика Мартина Пеулића (лингвостилистичка анализа)	315
Јованка Милошевић (Београд)	Глаголи говорења као извор комике у Ћопићевим делима	329
Марина Спасојевић (Београд)	Ќомизам антропонима и когномена у делима Бранка Ћопића	347

Prilozi / Prilozi • Beilagen	361	
Књижевност / Književnost • Literatur	363	
Sofija Kalezić- Đuričković (Podgorica)	Nastavno proučavanje romana ORLOVI RANO LETE	365
Марија Тодорова (Хонг Конг / Скопје)	Јежурка Јежић добија нови дом	377
Језик / Jezik • Sprache	385	
Милан Ајдановић (Нови Сад)	Топићево портретисање човека	387
Слађана Цукут (Бањалука)	О употреби допунских везника у српском језику и њихових еквивалената у бугарском језику на примјерима приповједака Бранка Топића (српско-бугарске језичке паралеле)	397
Nataša Kiš (Novi Sad)	O nekim specifičnostima upotrebe prideva u pripovetkama Branka Ćopića	407
Ивана Лазић-Коњић (Београд)	Неки лексичко-семантички и стилски аспекти употребе глагола кретања у Топићевом приповедању	417
Соња Ненезић (Никшић)	Зооними у БАШТИ СЉЕЗОВЕ БОЈЕ	433
Marijana Nikolić, Indira Šabić (Tuzla)	Stilistika (struktura i kompozicija, stilski postupci i slojevi, tropi i figure, ekspresivnost i izražajnost, dijalog i monolog, upravni i neu- pravni govor)	445
Ana M. Petrović, Vladimir M. Vukomanović Rastegorac (Beograd)	Osnovne sintaksičke odlike Zmajevog i Ćopi- ćevog pesništva za decu – pokušaj poredbenog pristupa	457
Милица Стојановић (Београд)	Категорија именица nomina attributiva у БАШТИ СЉЕЗОВЕ БОЈЕ	477

Miodarka Tepavčević (Nikšić)	Neke morfološko-sintaksičke karakteristike imeničkih i glagolskih leksema u djelima Branka Ćopića	495
Arno Wonisch (Grac)	Ćopićevi tekstovi na njemačkom jeziku – sudbine riječi, knjige i ljudi	509

Наташа Миланов (Београд)

Религијска и квазирелигијска лексика као извор хумора у делима Б. Ђопића*

У раду ће бити анализирана религијска и квазирелигијска лексика у делима Бранка Ђопића. Циљ рада је да се представи стилска и семантичка вредност овог лексичког слоја.

0. Улога различитих лексичких слојева у књижевном делу није само денотативна – означавајућа, већ и конотативна – естетска, јер помоћу ње писац гради социјални, историјски, територијални и уопште друштвени контекст приповедног текста. Приликом проучавања језика и стила писца важно је проучавати различите лексичке наносе, тематске лексичке групе које представљају важне елементе структуре књижевног дела – такав је случај и са религијском лексиком која се јавља као значајан елемент у текстовима Б. Ђопића.

1.1. У раду ће бити урађена семантичка и стилска анализа религијске и квазирелигијске лексике у одабраним књижевним текстовима Б. Ђопића, где ћемо под квазирелигијским називима подразумевати лексеме и синтагме које само формално подсећају на црквене називе. Посматраћемо њихову мотивацију и творбену структуру. Задатак ће бити и да се уочи природа употребе ове лексике у одређеним ситуацијама и њена улога у опису догађаја или у дескрипцији. Анализирајући религијски лексички слој желимо да употпунимо слику о језичкој страни стваралаштва Б. Ђопића. Грађу смо екскерпирани из три дела Б. Ђопића *ОРЛОВИ РАНО ЛЕТЕ* (1957) – даље ОРЛ, *МАГАРЕЋЕ ГОДИНЕ* (1960) – даље МГ и *БАШТА СЉЕЗОВЕ БОЈЕ* (1970) – даље БСБ.

1.2. Под појмом религијска лексика подразумева се лексика сакралног језичког комплекса која стоји на супрот световне лексике¹. Овај лексички

* Рад је настао у оквиру пројекта 178009 – Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ У српској лингвистици тек се у новије време већа пажња посвећује теолингвистичким проучавањима. У научну употребу у новије време ушли су термини *религијски језик*, *култни језик*, *језик сакрума*, *молићвени језик*, *језик цркве*, *рели-*

слој примарно је везан за црквену сферу употребе, али се често употребљава и у световном језику, чинећи значајан део општег лексичког фонда и његовог творбено-семантичког потенцијала. Црквена лексика у књижевном тексту може представљати слику народне религије и народне духовности која се развијала не само под утицајем цркве него и под утицајем променљивих друштвено-историјских и културних околности. Када религијска лексика изађе из религијског оквира, уклапа се у лексички систем језика и представља значајну спону између световног и црквеног. Религијска лексика у језику опште употребе може у одређеним контекстима изгубити примарна обележја сакралног функционалног стила. Језик цркве у свом историјском континуитету у православљу углавном се заснива „на богослужењу, на језику поезије и песме који се више искуствено доживљава него што се рационално разуме“ (Јанарас 2004: 34). У савремени лексички слој укључују се црквене речи на основу свог значења „које се мења и актуелизује у складу са целокупним лексичким развојем“ (Ристић 2012: 146).

2.0. Књижевно стваралаштво Бранка Ћопића одликује се веома живим, динамичним приповедањем. Б. Ћопић је поседовао изузетну способност да уочава детаље и да их излаже са примесом хумора. У Ћопићевом делу хумор избија из комике лица, досетке, говора, анегдоте и сл. Он је стварао нове синтагме, давао нова значења постојећим речима, али „онако како би то урадио сваки његов земљак ако би му то затребало“ (Пецо 1986: 70), дакле, пишући народним језиком. У делима која су предмет анализе и у тексту наратора и у тексту који је остварен дискурсом ликова језик је хумористичан. Комично испољавање ликова остварено је описом њиховог спољашњег изгледа, њихових поступака, а нарочито непосредним говором.

2.1. У грађи је забележена лексика којом се именују православни хришћански појмови – теоними (имена Бога), агиоантропоними (имена светих који су канонизовани), иконими (имена икона), еортоними (називи празника) – термини наведени према Бугајева 2006. Поред познатих црквених назива у корпусу су забележени и измишљени религиозни називи створени из потребе писца да уверљивије окарактерише ликове или догађаје и да произведе комичан ефекат. Религијски (и квазирелигијски) називи који су предмет анализе могу бити једночлани (*бої, ђаво, икона, светишћел* и сл.) или синтагматског типа, у виду двочланих или вишечланих синтагми, где су чланови синтагме именица и придев (*свѣи Акакије, свѣи Раге Лојовски, коњска икона, зимски свѣица, свѣи сикира* и сл.), мада се јавља и комбинација две именице (*мученик Сава* и сл.). У корпус смо уврстили и устаљене конструкције (клетве, псовке) у којима је неки од чланова конструк-

ције лексема која означава религиозни појам, као и молитве. Најпре ћемо давати дефиниције религијских појмова (које су дате у дескриптивним речницима, као и у Енциклопедији православлa I–III, даље ЕП 1–3), а потом ћемо навести одабране примере употребе ових лексема у тексту.

3. *Бої (Сїворийїель)* у једнобожачким религијама и по неким идеалистичким филозофским схватањима представља врховно биће које је створило свет, које управља њиме, највиши духовни принцип (РСАНУ, под бог). Према православном хришћанском учењу, Бог је натприродни творца, апсолутно биће чија је суштина недокучива за људски разум, кога одликује бескрајност и вечност (ЕП 1, под Бог). Овде сврставамо и синтагму *свєйша Тројица* којом се и именује један Бог, али који има три лица Бог-Отац, Бог-Син и Бог-Дух Свети (ЕП 3, под Тројица).

У анализираној грађи лексема *бої* (ф79)² и придевски дериват ове лексеме *божји* (ф33) употребљавају се у различитим комуникативним ситуацијама³, где комуникатори имају различите представе о богу. Даћемо неколико примера:

(1) комуникативна ситуација у којој су учесници дјед Раде и најменик Раде са Брдара, који се, како се наводи у тексту, није знао ни прекрстити, а за кога се касније испоставило да је и лопов:

– *А знаш ли макар како се зове божји син? – Боїами, ја нијесам ни чуо да бої има дјеце – извали најменик са њаквим искреним чуђењем да би чак и најокорелији жандарм појверовао како се у селу овога мацана још није чуло да је Сїворийїель залазио у ње полове* (БСБ, 60);

(2) о богу се говори из перспективе религиозног човека, дједа Рада, чије су особине побожност, добронамерност, праведност:

До пољоћа је дјед научио свої најменика Оченаш и Боїородице дјево. Смаїтрао је да ће му по биїи сасвим довољно да се појави пред лицем драгога боїа, који

² На овај начин ћемо у тексту обележавати фреквенцију анализираних лексема. У тај број је укључено свако појављивање речи – самостално, у синтагми, у изразу. Ниска заступљеност религијских и квазирелигијских назива у односу на укупан број речи у тексту говори о томе да су у приповедачком поступку заступљени и други језички комплекси.

³ Под комуникативном ситуацијом подразумева се нејезички контекст (који квалитативно условљава одвијање конкретне комуникације у одређеном простору и времену) у којем се остварује споразумевање, односно говорни догађај, а чине је следећи нејезички елементи: оквир као и физички амбијент, тј. место, време и околности, институционализовани амбијент – домен, делатности, друштвене улоге комуникатора, референт, тј. објекти и појмови у функцији теме саопштавања, и сцена, као прагматичко, пресупозиционо, физиолошко, психичко и социокултурно окружење комуникације (в. Радовановић 2003: 162).

ваљда није *ш*олико *закерало* да од некакве *ш*амо најменичине *ш*ражи не знам *ш*и какву *ш*ремудрос*т* (БСБ, 60);

(3) комуникативна ситуација у којој су учесници дечак Дуле Дабић и професор веронауке:

– Да бићу, кажи *ш*и нама какав је **Бої**.

– *Ш*а *ш*иће!

Јест враћа, *ш*а *ш*иће *ш*и Дули кад је он *ш*лув! *И*шак се *ш*ићењемо *ш*иријед и *ш*развличимо:

– *Три-ли-чан! Три-ли-чан!*

– **Бої** је *ш*риличан! – још јасније викне Дуле.

– *Приличан си ш*и *ш*а *ш*арац и још већа *ш*езналица! – *ш*рекну *ш*а *ш*ихеша. – *Зар је свемош*ући **Бої** *ш*а *ш*е само *ш*риличан, а?

– *Па ш*ако *ш*ише – *ш*оче да *ш*рда Дуле (МГ, 54);

(4) комуникативна ситуација у којој су учесници дечак Дуле Дабић и његов школски друг Баја:

– *Сш*ој, *ш*уда *ш*еш? – *ш*осш*ш*же *ш*а Баја и *ш*и *ш*раби *ш*а за *ш*а *ш*уш.

– *Тражиш*е ви себи *ш*рварара који није *ш*риличан! – *ш*и *ш*иш*ш*ао је *ш*е-*ш*е-*ш*а.

– *Па ш*алимо се, *ш*олан. *И ш*и си се *ш*алио с **ш**ош*ш*м и *ш*рекао му, да је *ш*риличан, *ш*а и *ш*и с *ш*ш*ш*ом.

– *Друш*о је **ш**ої, а *ш*руш*ш* сам ја, са *ш*ном *ш*ема *ш*але (МГ, 66);

(5) о богу се говори из перспективе дечака Баје:

*Баја је имао ш*омало и *ш*неких *ш*рквењачких и *ш*ш*ш*овских *ш*клоносш*ш*. *Ш*им би се, *ш*ецимо, у *ш*иш*ш*ернаш*ш*у *ш*ш*ш*авило неко ново *ш*аче, *ш*аја би му *ш*рилазио, онако *ш*руш*ш*ан, и, *ш*равеш*ш* се *ш*ш*ш*раш*ш*ан, *ш*а *ш*удио *ш*згубока:

– *Мали, ја сам одш*ад *ш*вој **ш**ої **ш**ш*ш*ац. *Јеси ли ш*ш*ш*амш*ш*ио, а?

– *Јесам!* – *ш*крушено је *ш*ризнавао *ш*ачић, *ш*буњен и *ш*ш*ш*лашен и *ш*новом *ш*редином и *ш*овим *ш*удним *ш*елиш*ш*ом.

– *Е, кад си ш*ш*ш*амш*ш*ио, *ш*ад *ш*ш*ш*љуби *ш*руку у *ш*знак *ш*ш*ш*ш*ш*овања. *Дш*ечачић је *ш*љубио *ш*ш*ш*ружену *ш*руку, а на *ш*рш*ш*анку *ш*аја му је *ш*збиљно *ш*ш*ш*ш*ш*мишао:

– *Кад од куће добијеш ш*акеш*ш*, *ш*јеш*ш* се своја **ш**оїа **ш**ш*ш*ац и *ш*немој *ш*акриваш*ш*и *ш*сланину и *ш*колаче *ш*ред *ш*ш*ш*овим **ш**веш*ш*ш*ш*м **ш**лицем (МГ, 12–13).

У наведеним комуникативним ситуацијама запажа се да већина јунака на бога не гледа као на узвишено биће, чиме је писац желео да да контраст узвишеном, недодирљивом, безгрешном и њима супротстављеним појмовима постигне благ хумор, хумор шалливог, а никако не и заједљивог, саркастичног тона: најменик Раде сматра да Створитељ није залазио „у те послове“ да рађа децу; дјед Раде мисли да Бог није велико *ш*акерало, тј. да не поставља често неправедне захтеве; дечак Дуле каже да је бог *ш*риличан; дечак Баја себе пореди са Богом. Овакве представе о Богу у супротно-

сти су са устаљеном представом о богу као разуму недокучивом бићу, већ су, напротив, богу дате људске особине.

4. У даљем тексту ћемо представити синтагме којима се именују православни светитељи. *Светица/свештитель* (ф11) јесте „онај кога је црква после његове смрти прогласила светим због његових заслуга за веру“, као и „домаћи заштитник; крсно име, слава“ (РМС, под светац). Њима верник упућује молитву и слави их тражећи помоћ и заштиту.

У грађи је забележено 15 агиоантропонима (који су често уједно и еортоними) од којих неки имају и варијантне облике. Поред тога, у ову групу смо уврстили и један еортоним (*свеште Часне Верие*), као и синтагму *свешта Субоша*. Наводићемо контекст када се из њега види пишчева потреба за карактерисањем ликова. Уколико су агиоантропоним или еортоним само набрајају, нећемо давати примере употребе:

– *аранђео Михаил* (архангел Михаил, архангел који помаже и чува Израиљце, он је у рату са сатаном, аждајом зла) (ф7);

– *мудри врачеве Кузман и Дамјан* (Козма/Кузман и Дамјан – бесребреници и чудотворци, свети врач (лекари)) (ф1);

– *свешти Акакије* (постоји неколико светитеља са тим именом: св. Акакије преподобни, св. Акакије мелинтски епископ, св. мученик Акакије, св. Акакије Сјарски) (ф1);

– *свешти Врашоломије* (Вартоломеј, апостол, један од дванаесторице апостола, распет стрмоглавце) (ф1)⁴;

Да није свешти Врашоломије [...] Тај има ђосла с дрвећем и висином, ђа ево, с ђузнуо с ораха (БСБ, 75);

– *свешти Борђе/Бурђе* (свети великомученик Георгије пореклом из Кападокије; у православној иконографији најчешће је приказан како убија аждају) (ф6):

Најшеже је живојисцу ђадало кад је за некоја ђребало израдиџи икону свештоџ Борђа, хајдучкоџ свеца. Ваљало је џу насликаџи и коња и коњаника, а џо је врашки џежак ђосао. Осџали свеци обично сџоје ђобожно, ђољеда диџнуџа небу, а овај Борђе, меџданџија, ем је коња уџройаџ наџнао, ем је објеручке скоџао коџље и ђробада змаја оџњевиџа (БСБ, 51);

– *свешти Иџњаџије Боџносац/Гџњаџије* (св. епископ антиохијски, пострадао у римском колосеуму – растргли су га лавови, по предању, остало је само његово срце на коме је, кад су га отворили, писало Исус Христос, због чега су га прозвали Богоносац) (ф1):

⁴ Име Вратоломије настало је народном етимологијом, метатезом гласова.

Није како треба ни одчуо Вукову измишљотину о томе како је чак **свeћи Иђаије Бојносац** обдан љреносио љућнике љреко ријеке, а обноћ се ваљао са женама љо млину (БСБ, 48);

– **свeћи Илија** (старозаветни пророк у Израилу, у народу познат као громовник) (ф1): *Дјед [...] види своје љресвeће виле како сијевају као бич свeћої Илије* (БСБ, 68);

– **свeћи Јован** (Јован Крститељ, претеча, проповедник) (ф5):

Они моји сћари [...] нијесу ни умјели изабраћи себи љрикладної свeћићeља, неї узели некакоїа, боже ме љпросићи, љољу у јарећој кожи, босоноїа [...] Свeћої Јована! (БСБ, 82).

А шћа ћеш са свeћим Јованом, бої шe не убио? – Даћу їа [...] најмлаћем сину, који се љрекрани одијелио од мене и скрїио кућу їоре у крчевини. Нек му и свeћи Јован ломи ноје љо оним љањевима, као и он. Имаће бар о шћа љућићи ону своју свeћу сикиру (БСБ, 83);

– **свeћи Киријак Ошшелник/свeћи Киријак Михаил** (монах пустињак) (ф3):

Да му се види и љријозна љред сћроїм исћосничким лицем славе њеїове Киријака Ошшелника (БСБ, 47);

– **свeћи Лука** (јеванђелист, писац двеју новозаветних књига) (ф1);

– **свeћи Никола** (чудотворац Никола, епископ мирликијски) (ф6):

Најчешће је сликао свeћої Николу, зашћићника свију љућника, ако шћо је и сам брадоња био. Њеїа је обично љравио љо свом лицу и љодобију (БСБ, 51).

Зна се да је Никола велики љућник и зашћићник свију љошћукача, али, и љак, и љоред свeћа љоїа, неће їи се, вала, їај зимски свeћац љриказати људима овако рано у јесен (БСБ, 75);

– **свeћи Панкратије** (постоје два светитеља са тим именом: Панкратије свештеномученик, епископ тавроменијски и Панкратије мученик) (ф1);

– **свeћи Панћелија** (великомученик Пантелејмон, лекар и чудотворац) (ф1): *Ту нас [на букви] неће наћи ни свeћи Панћелија* (ОРЛ, 68);

– **свeћи Пећар** (апостол, један од дванаесторице апостола, првих Христових ученика) (ф3):

Баш ће свeћи Пећар слушаћи свакакво љовече и њеїово балеїање – љљес, љљес!

– *ко крава* (БСБ, 55); *Доћи ћу ја љред свeћої Пећра, а он ће брже-боље из ладице свој шeфћер: дeдeр, сћари, шћа је с оним ївојим Радојицом?* (БСБ, 55).

– **свeћа Пећка** (Параскева, хришћанска подвижница из 11. века) (ф4).

У грађи је забележен и еортоним *Часне Верије* (празник којим се славе окови којима је по наређењу цара Ирода у тамници био везан св. апостол Петар) (ф1). Синтагма *свeћа Субоїа* (ф1) не постоји као агиоантропоним, али су забележена два празника која у свом називу имају лексему субота: *Велика субоїа* 'дан уочи Васкрса' и *Лазарева субоїа* 'црквени празник у православној пркви уочи Цвети, Врбица': *Свeћи Пећре [...] и свeћа Пећка, и свeћа Субоїо [...] носиће овоїа свeћої Па їрику куд їод знаће* (ОРЛ, 10).

Може се закључити да је синтагма *свеџа Субоџа* настала аналошки, према *свеџа Пеџа* (субота је дан који у недељи долази иза петка).

На основу представљених примера као и на основу њихове употребе у контексту запажа се да су, као и код лексеме *боџ*, и овде називи за светитеље и празнике углавном употребљени у хуморном светлу, као резултат потребе наратора да окарактерише ликове или живо прикаже неку ситуацију. Тако нпр. за св. Вартоломеја се каже да је *сиузно са дрвеџа* (*сиузноџи* 'спасти', РСМ), тј. дата су му људска обележја. Сличне особине има и св. Игњатије, о коме се пронео глас да се ноћу ваља по млину са женама (*ваљаџи се* 'ступати у сексуалне односе; проводити блуд', РСАНУ). Свецу се дају људске особине, и то непожељне. Свети Јован, у српском народу један од најпоштованијих светаца који је крстио сина Божјег, приказан је у тексту као гоља у јарећој кожи.

4.1. Међу свеце сврстани су и *џрасџари*, *џамни*, *вучји свеци*, *зашџиџиџници марве*, *људи сумњиве вјероисџовјесџи*, али *џријеко џоџребни чоџеку сељаку* (БСБ, 51). Дакле, Ћопић са симпатијом и одобравањем гледа на све оне који ће сељаку помоћи да лакше поднесе муке и тешкоће са којима се свакодневно суочава, односно дозвољено је молити се свима за које се претпоставља да живот могу учинити лакшим и подношљивијим.

4.2. Поред назива за светитеље који су канонизовани у православној цркви и који су употребљени било у молитви, било у опису неке ситуације, у корпусу је забележено и неколико назива који само формално подсећају на црквене називе, а којима се изазива комичан ефекат због неспојивости појмова који су њима означени: *свеџа великомученица Преџеченица Шљивић* (ф1), *свеџи Брџко-Приџко* (ф1), *свеџа Сџоноџица* (ф1), *свеџи Паџрика* (ф1), *свеџи Раџе Лоџовски* (ф2), *мученик Сава* (ф1), *свеџа сикира* (ф1), *џре-свеџе виле* (ф2). Представићемо сваки од ових назива.

Свеџа великомученица џреџеченица Шљивић

Наредник Накарада и њеџов друџ, џандармериџски каџлар Мане Варалица, свраџише у крчму и ударише џо свеџој великомученици Преџеченици Шљивић (ОРЛ, 106).

Из контекста се види да ова синтагма представља шаливи назив за ракију. У народу се ракија често зове мученицом. Познати су изрази као називи за алкохолно пиће који се користе у игри речима – Винко Лозић (Лозовић)⁵ у значењу вино и Рако Шљиварић у значењу ракија. Ова синтагма структурно је сачињена према моделу имена православних светитеља – нпр. света великомученица Недеља, света великомученица Марина и

⁵ Винко Лозић је и главни лик Стеријине драме из 1833 – Како је Винко Лозит ПОСТРАДАО ОД ЗЛЕ ЖЕНЕ.

сл. Значењски су спојене лексеме различитих нивоа – ниског и узвишеног, профаног и сакралног.

Свети Брчко-Прчко

*Заустих да ѿменем јединој свеца која сам знао, **свѣѿої Брѿка-Прѿка**, али се сјѣѿих какву смо ѿдрњу збої њѣа извукли и ја и сѣѿриѿ Ниѿо, који ме је с њим уѿознао (БСБ, 76).*

И у наведеној синтагми спојене су значењски неспојиве лексеме придев *свѣѿ* 'који је предмет верског култа' и полусложеница *Брчко-Прчко* за коју се може рећи да је на граници вулгаризма⁶. Међутим, вулгаризација текста у овом случају има функцију карактеризације ликова и овај назив код читаоца производи хумористични ефекат, узимајући у обзир то из чије се перспективе тај назив употребљава.

Свети Сѿоноѿиѿа и свети Паѿрика

*Свети Пеѿре, и свети Лука [...] и светиа Боѿородиѿе Тројеручиѿе, и **свѣѿа Сѿоноѿиѿе**, носѿѿе овоја **свѣѿої Паѿриѿу** куд ѿд знаѿе [...] амин! (ОРЛ, 10).*

Наведене синтагме такође су само формално називи за свеце, а оне су, у ствари, само начин да се из дечје перспективе сагледа стварност. У наведеном цитату и творбена мотивација битна је за настанак квазирелигијског назива *свѣѿа Сѿоноѿиѿа* – ту су у корелацији лексеме *ѿројеручиѿа* и *сѿоноѿиѿа*⁷. Овакви квазирелигијски називи резултат су неизмерљивости дечје маште. *Паѿрика* је хумористички назив који су деца дала учитељу због његовог изразито црвеног носа. И сам Ђошић је сматрао да писци за децу нису уковани у норме и да немају обзире који би их спутавали.

Свети Раѿе Лоѿовски

*Теби ѿреба даѿи овоја брадоњиној новоѿеченој божјеј ѿраведника, **Раѿу Лоѿовскої** (БСБ, 82);*

*У сребрном оквиру Вилсонове слике, виси урамљен **свѣѿи Раѿе Лоѿовски** (БСБ, 86).*

И овде је повезана неспојива комбинација лексема. У синтагми *свѣѿи Раѿе Лоѿовски* имамо спој лексема које се не могу довести у значењску везу: *свѣѿи* – који је предмет верског култа; који је посвећен богу и ширењу вере, *Раѿе* – световно име и придев *лоѿовски* 'који се односи на лопове, који припада лоповима, својствен лоповима'. Ту се јавља опозиција ниско – узвишено. Ова синтагма формално је слична синтагмама уобичајеним за називе

⁶ Лексема *ѿрчко* је у РМС упућена на лексему *ѿрдоња* која је вулгаризам дефинисан као 'попрдљив човек, човек који често прди'. Поред ове две лексеме, у Вука има и именица *ѿрдешко* која је оквалификована као фамилијаризам.

⁷ У дечјем језику уобичајено је да код деминутива лексеме *ноја* није извршена прва палатализација (*ноѿиѿа*, наспрам књижевног *ножиѿа*).

православних светитеља Свети Јован Милостиви, Свети Николај Жички итд. Свечи су препознатљиви по одређеним својствима: по крају у ком су живели, по некој особини и слично, нпр. св. Јован Милостиви је познат по свом милосрђу, док је, насупротив томе, *свeћи Раде* проглашен заштитником лоповâ и пијаница.

Мученик Сава

Сакрални мотив садржан је и у синтагми *мученик Сава*. Мученици су, према хришћанском учењу, били људи који су изгубили живот исповедајући или бранећи хришћанску веру. Такви су у Српској православној цркви свети мученик Јустин филозоф, свети мученик кнез Лазар, свети мученик Талалеј и др. „Мученик“ Сава је познати лопов и испичутура. Њему је приповедач доделио име првог српског архиепископа и просветитеља Саве Немањића који је у српском народу веома поштован (Јевтовић 2012: 52). Овде је такође спојено неспојиво, ниско и узвишено: име највећег српског светитеља и просветитеља додељено је човеку коме су својствене непожељне моралне особине.

У наведеним примерима религијска лексика послужила је као модел за стварање номинација употребљених у шалливом тону како би се јунаци дела представили што живописније и што верније.

4.3. Према религијској лексици настале су аналошке синтагме *свeћа сикира* (назив за секиру коју са собом носи свети Јован Крститељ) и *ѿресвeће виле* (виле којима је дјед Раде претио онима који се не понашају у складу са моралним нормама). Придев *ѿресвeћ* 'изнад свега свет' (РСМ) у православној цркви налази се као епитет уз име мајке божје, Богородице. Да се закључити да у Ћошићевом делу „светачка“ обележја може добити било који предмет. У прилог томе говори и пример где се описује слика председника Вилсона која је у кући стајала на свечаном месту у сребрном оквиру:

Годинама је (слика ѿресвeдника Вилсона) докона сѿајала на свечаном мјeсѿу [...] уоквирена у сребрн рам. Десно од ѿенѿера, држећи јој у неку руку равнoшeжу, висео је свeћи Никола, Уѿарчинова слава, свeћилицујајући ѿѿшамњeлом ѿзлашом (БСБ, 85).

Из наведеног примера види се да се предност и већа вредност дају слици обичног човека него икони свеца којег као крсно име домаћин прославља.

4.4. Поред лексеме *свeћашц* (ф39), у грађи се као синоним наводи и лексема *небесија* (ф1):

Овје се вечерас ѿмињу све саме „небесије“ – свeци, усoјши раби божји (БСБ, 82).

Основно значење лексеме *небесија* (ф1) 'погрдна реч, псовка којом се псује небо, бог и сл.' (РСАНУ) у овом контексту добила је ново значење –

свѣтац 'онај кога је црква после његове смрти прогласила светим због његових заслуга за веру' (PMS).

4.5. У религијске термине сврставамо и лексема *ђаво* (ф32) и *враџ* (ф39) којима се именује појам супротстављен Богу који, по народном веровању и религиозном учењу, представља натприродно биће што живи обично у паклу, замишљено као оличење зла.

Поред ђробаља, цржава и џамија [...] обноћ воли засјесџи докони ђаво (БСБ, 45); *Куда те само ђаво надари да та учиш оченаше?* (БСБ, 56); *Преокрене се ѿнекад нешџо у срџу, ѿрџеџне неки враџ у души* (БСБ, 153).

Осим ових лексема забележена је и еуфемистична синтагма *реџаџи реџоња* (ф1):

Овџе се вечерас ѿомињу све саме „небесије“ [...] а онда, у џакој ѿрилицџи, није далеко ни онај реџаџи реџоња, и ме му се не ѿоменуло! (БСБ, 82).

Еуфемистичним називом за ђавола изражава се веровање у магијску улогу језика и речи, имена чијим би се поменом могло призвати зло⁸. У основи овакве употребе језика и имена је веровање да се са злим духовима може борити једино гатањем, магијским формулама и сл. који више служе за превентивне сврхе.

5.0. *Икона* (ф15) јесте света слика која симболизује Исуса Христа, Богородицу, св. Тројицу, свеце, анђеле, као и сценске ликове и израђена је обично на дрвеној или лименој подлози. Икона представља визуелно саопштавање невидљиве божанске стварности и једно од средстава за постизање циља спасења (ЕП 2, под икона). У Енциклопедији православаља наводи се да су ликови и догађаји на иконама који симболишу небеске ликове и догађаје строго прописани и стандардизовани по православном учењу, а иконографија подлеже и законима ликовног и уметничког стваралаштва (ЕП 2, под икона).

5.1. У збирци БАШТА СЉЕЗОВЕ БОЈЕ један од ликова је брадоња иконописац који је *за малу ѿару, моловао иконе свѣтаца, мученика и уџодника божџих* (БСБ, 51). Међутим, он је често представе на иконама преиначавао и давао им нови изглед. То значи да, мењајући детаље на иконама и умећући их у ликове светих, овај иконописац крши црквене законе и правила. Писац не осуђује такво поступање иконописца, већ из хумористичне перспективе говори о том „греху“ сликара. И сам га Ђопић назива грешним јер у сликању одступа од црквених канона. Тако се на икони може запазити лик самог сликара, лик неке чобанице, карабин уместо крста у рукама свеца и сл. Даћемо неколико примера:

⁸ Исти принцип важи и за неке животиње (*змију, вука*), нпр. *неѿоменџк, неѿоменџца*.

Најчешће је сликао **свештої Николу**, заштитника свију љушника, као што је и сам брадоња био. Њега је обично црпавио њо свом лику и њодобију. Поред Николе досџа је црпавен и **свешти Јован, аранђео Михаил, свешта Тројица**, мудри **врачеви Кузман и Дамјан**, ња чак и неки црпшари, шамни, вучји свеци, заштитници марве, људи сумњиве вјероисповјести, али црпјеко цоцрпребни човјеку сељаку. Жене су, оцеш, најчешће цоручивале **Дјеву с Младенцем и свешћу Пећку**, ња би се на блацочешћивој икони нашле овековечене и цешћоме цолубије очи какве црмечке чобанице која, онако црпшасћа и цућкасћа, једва зна измуцаши како јој се зове ћаћа и мацшер (БСБ, 51);

Грешни брадоња одсћуцао је у сликању од цшврћених црквених канона. Тако би [...] неком космацшом **вучјем свецу** цштрацшо у руке ловачку цушку или карабин умјесћо крсћа. Вјери неће нашкодити, и на цоручиоца одсћавља добар цшшасак: ваљда ће и цомоћи кад је овако наоружан. Ако се вук не боји крсћа, цуцаљке се, вели, цлаши (БСБ, 51);

Најцешје је живоцисцу цадало кад је за некога цшребало израдити икону **свештої Ворђа**, хајдучкој свеца. Ваљало је цшу насликаши и коња и коњаника, а цшо је врашки цшежак цосао. Одсћали **свеци** обично сцшоје цобожно, цоцледа цшнуцћа небу, а овај Ворђе, мецданција, ем је коња цшроцањ нацнао, ем је објеручке скоцшо коцље и цшбада змаја оцњевитца. Бесцраца му цлава, још нек се само цшјави какав **свештац** у фијакеру, а каква су времена изишла, нисмо ни од цшога далеко (БСБ, 51).

5.2. Поред слика светаца, овај „уметник“ насликао је и икону на којој је Цопић као дечак препознао лик дједа Рада – дечак је свог деду окарактерисао као свеца и праведника. Представљање живог човека као свеца неспојиво је са хришћанским религијским канонима, међутим то аутор у тексту не осуђује, већ са симпатијом и одобравањем гледа на тај поступак:

Ево свешћи цшеља, нов новцацш, као исцод чекића! Сви се изненађено цшроше [...] цаде свештац међу њих однекле одозго, из раскошне орахове крошње [...] – Ово цјег Раде. Цознао сам добродушно, мило сцшарчево лице цшркос цуцш бради и свештачкој цшцковици коју му је доцао сликар (БСБ, 75–76).

5.3. Елементи ироније запажају се у споју лексема **коњска икона** (ф4), где је повезана неспојива комбинација ниског, земаљског (коњ) и узвишеног, сакралног (икона). Како запажа Б. Јевтовић, ова синтагма недвосмислено подсећа на наслов приповетке Л. Лазаревића „Школска икона“. Овде се уобичајене колокације **школска/славска/црквена икона** и **коњска мува/зацшреца/глака** разбијају и њиховим се комбиновањем добија нова, „са јаким стилистичким, у првом читању, иронијским ефектом“ (Јевтовић 2012: 50).

6.0. Већ је напоменуто да ће нашу грађу чинити и изрази који у свом саставу имају лексему којом се именује неки религијски појам. Већ је било речи о томе да се именица **бої** и њен дериват **божју** у грађи употребљавају самостално (нпр. *ја нијесам ни цшо да бої има цјеце*, **Бої** је цшриличан, **раб божју**) (в. т. 3), али се користе и у устаљеним конструкцијама (нпр. *бої цше цшшца колико*, *бої цше видео*, *црк’о да боїца*, *божју цши куварицу*). Лексема **бої**

се у текстовима (на основу примера из РСАНУ) јавља са бледим основним значењем при благосиљању, заклињању, преклињању, у заклетви, уверавању, братимљењу и сестримљењу, у надању и уздању у успех, у изражавању задовољства, олакшања, у неизвесности, сумњи, у проклињању и клетви⁹. Представићемо примере из грађе у којима се уочава (блага) клетва, псовка и молитва.

6.1. Клетва је у етнолингвистичким и фолклористичким проучавањима (поред басама, загонетака и пословица) сврстана у мале фолклорне форме¹⁰.

У нашој грађи има неколико примера које формално представљају клетву:

Шта ти можеш шоме што ће и ђаво шај истии љуџи ујоџијебиџи и за своју душеубну работу, враї му њаџе џребио! (БСБ, 43); *Ђураџица, ђаволи џе герали, овамо долази* (БСБ, 154); *Има џу насликаних и безобразних џредмеџа, џрно увеђаних дарезљивом руком каквої машџовиџої чобанина, џа заџо џонека неискусна и сџидљива младица [...] закређе џлаву и забезекнуџо шишџи: – Јуф, џром џа убио!* (БСБ, 43); – *И-их, убила џа свеџа Пеџка* (БСБ,

⁹ У лексеми *Бої* није садржан само хришћански божански принцип, већ су у позадини народног религијског бића и прастари многобожачки назори. Хришћански дух постепено је хватао корене у српском народу, пошто је општи цивилизацијски напредак (и културни), пре свега, религијски, који представља историјску и духовну основицу цивилизацијског раста српске нације, имао застоја и стагнативних периода. Такве околности условиле су продор прастарих схватања у извесне слојеве народног стваралаштва, и у пословице: нпр. *Бої нико м дужан не осџаје* (о осветољубивости Бога); *парабола о баби њеној представи Бога као 'зла' (Бако, верујеш ли џи у Боїа? И верујем и не верујем. А боџиш ли џа се? Ко се не би зла бојао?)*. Исту архаичну ноту вероватно је могуће открити и у позадини оних изрека које пружају нешто резервисанију слику о божјој моћи, пре свега у односу на свеце као његове сараднике или учеснике у његовој власти, али и у мислима да има више богова, те да је онај из монотеистичке религије само један од њих: *Каг неђе Бої, неђе ни свеџи; коџи је Бої дао ово, дађе и оно друџо; коме Бої оном и сви свеџи; из позадине се пробија и глас о Богу као силнику који злоупотребљава своју моћ да би себи угодіо (Бої је дао, а цар нема шџа узетџи; Бої је најџрије себи браду осџавио; Бої сређу дијели, а ашчија чорбу; Бої сређу дијели, а Влахња суруџку) – Јовановић-Симић 2012: 175–181.*

¹⁰ Формално гледано, клетва према комуникативној функцији спада у оптаивне реченице, којима се „исказује жеља да дође до остварења онога што оне значе“ (Станојчић/Поповић/Мицић 1989: 331). Клетву карактерише употреба крњег префекта (*убио џе џром, ђаво џе однео* и сл.) и узвична интонација. Такође, клетва је увек модална конструкција: „никад не казује већ реализовани процес (радњу, стање, збивање) везан за одређено време у прошлости, садашњости или будућности“ (Стевановић 1988: 37).

132); *Да боїга добио десей јединица ако иком и шїа кажем* (МГ, 77); *Да боїга умро ако и шїа од шїа знам!* – *искрено признаде исейлани љейошанко* (МГ, 92); – *Ух, права бомбона, право каже Бобо Гица [...]* *га боїга крейао!* (МГ, 95); *Па їдје су шїи, бої шїе убио?* – *їрошишїа Баја. – У сїаваоници?* (МГ, 104); *Кажї: га боїга црк'о!* (МГ, 131); – *И ја сам добио пайрене шїбе – хукну Сїрици [...]* – *А збої чеїа је шїебе?* – *Збої Дунава, ђаво їа огнио и Дунав!* (ОРЛ, 7).

Клетва је настала у време веровања људи у магијску моћ речи помоћу које се може утицати на живот других људи, природну и друштвену стварност¹¹. Примарна функција клетве јесте та да се у тој магијској функцији употребљава у изразито негативним ситуацијама, са намером да се њеним изговарањем покрену догађаји којима ће се неке нанети заслужено зло. Међутим, у наведеној грађи, клетвом се не жели нанети зло ономе коме је клетва упућена, већ се ове синтагме користе како би се окарактерисали ликови и осветлили догађаји.

Наведени примери нам показују да се лексема *ђаво* (*враї*) јавља у неколико варијаната клетве – *враї му їнашїе їребио, ђаволи шїе герали, ђаво їа огнио*. Такође, запажа се и да примарна значења глагола који улазе у састав клетве имају углавном негативну семантику: 'умрети' или 'усмртити' (*крейашии, умрешии, црћи, убишии*) или изазивање неке (неповољне) промене на објекту радње (*їребишии, гералии*).

6.2. Псовке су погрдне, увредљиве, непристојне речи које се коме упућују или којима се што извргава руглу, а користе се и као поштапалице у говору. Псовка представља говорни чин којим се обично изражава лоша комуникативна навика. Даћемо примере из грађе:

Удри, Јовашу, божију шїи куварицу! – *чу се од цамије неки груїи їлас* (БСБ, 154) *Бо... божију шїи куварицу, алај су ови наїарили. Одакле им само оволика аршїлерија?* (БСБ, 144); *Видере шенкове, ци цвару им божићну* (БСБ, 135) *Сїђурно селаќ, оченаш му њеїов* (БСБ, 137); *Ово нас, канда, наїшїаше, їребем им ни кољданску варицу!* (БСБ, 180).

Синтаксички посматрано, псовке забележене у нашој грађи најчешће се састоје од именице, заменице, придева и глагола (који је углавном изостављен али се подразумева). Именица је објекат псовања (то је лексема *Бої* (и њени деривати), као и лексеме којима се именују свецѝ или црквени празници), заменицом се означава особа којој је псовка упућена (заменица је најчешће у другом лицу једине), а глаголом се исказује псовка – у нашим примерима једини глагол је *їреїшїи* (*їребем им никољданску варицу*), у осталим случајевима, глагол је елидиран. У наведеним примерима

¹¹ Клетву одликује „стабилност [...] зависност од других, невербалних елемената и семантичка вишеслојност“ (Сикимић 1996: 7).

псовке нису одраз увредљивости и непристојности, већ се користе као поштапалица у говору.

6.3. Молитва је верски чин којим се верници обраћају богу или каквом божанству (славећи га, тражећи од њега опроштај грехова, помоћ и сл.), устаљени текст, речи које се изговарају у том чину. У ЕП стоји да потреба за молитвом „произилази из свести човека о својој недовољности, маленкости и немоћи да у потпуности господари собом, природом или другим људима“ (ЕП 2, под молитва).

У грађи има неколико комуникативних ситуација у којима се говорник обраћа молитвом Богу или свецима, тражећи помоћ.

Драћи божје, и светии Никола, и светии Панкрације, и светии Акакије, доведиће у разред нашу сѣтару учишељицу, ѿсѣојицу Лану, а овога Паѣрику носиће куд знаће (ОРЛ, 10);

Светии Пеѣре, и светии Лука, и светие Часне Верие, и светиа Пеѣка, и светиа Субошо, и светиа Бѣтородице Тројеручице, и светиа Сѣоноице, носиће овога светиѿи Паѣрику куд ѿд знаће, а враѣиће нам нашу Лану, макар босу, амин! (ОРЛ, 10);

Па ѣриѣзи [Раде] и мене, лоѿова и ѣрешника [...] Заѣиѣиѣи раба божјеѿа од жандарске руке, од луѣарске ѣуцалке, убрани ме ѣред драѣим Бѣѿом да ми се не никад не замрсе ѣуѣи (БСБ, 77).

Ове молитве, са формалног аспекта, имају све одлике молитве – обраћање богу са жељом да услиши молитву, као и узвик *амин* којим се изражава поузданост, чврстина вере. Овај узвик представља литургијски усклик Богу, закључење молитве са значењем молбе и жеље да Бог испуни неко обећање. Међутим, из примера се види да се, осим обраћања богу и свецима које познаје црква, помињу и измишљени свеци (*светии Паѣрика, светиа Сѣоноица*¹²). Молитве су упућене богу из дечје перспективе, па су се и „новоустоличени“ свеци оправдано нашли у молитви. Овакве молитве су у служби карактеризације ликова.

7. На основу анализиране грађе може се закључити да се Ћопић служи религијском лексиком како би окарактерисао ликове, „обојио“ одређене ситуације и упечатљиво осликао догађаје. Поред коришћења религиозне, у црквеним круговима познате и признате лексике (*светии Никола, светии Панкрације* и сл.), коју такође употребљава у хуморном светлу, Ћопић користи и квазирелигијску лексику – која само формално подсећа на црквену (*светиа великомученица Прейеченица Шљивић, светиа Сѣоноица, ѣресветије виле* и сл.). То спајање сакралног и профаног, узвишеног и ниског, некад је на граници са вулгарним (као кад се, нпр., описује *св. Иѣѣаѣије*

¹² Већ смо напоменули да је творбена мотивација важна за настанак лексеме стоногица (в. т. 4.3).

Бојносац), али не прелази у вулгарно јер се њиме осликавају ликови и догађаји, па је и употреба ове лексике оправдана и стилски успела. Аутор употребљава религијску лексику и у неким устаљеним изразима и текстовима (клетвама, молитвама, псовкама), али тим се говорним формама не жели призвати зло или учинити зло некоме. Религиозна лексика се углавном јавља у дијалозима и монолозима, а ређе у дескрипцији и нарацији.

Извори

БСБ: Ђопић, Бранко. БАШТА СЉЕЗОВЕ БОЈЕ. Београд, 2011.

МГ: Ђопић, Бранко. МАГАРЕЂЕ ГОДИНЕ. Београд, 1992.

ОРЛ: Ђопић, Бранко. ОРЛОВИРАНО ЛЕТЕ. Београд, 2010.

Литература

Бугајева 2006: Бугаева, И. В. Семантичке процесје в религијозној лексике. In: Галиуллина, Г. А., Николаева Г. А. (ред.). III *Международные Бодуновские чћеня: труды и материалы*, Т. 2. Казан. С. 137–140.

ЕП: *Енциклопедија православља*. Књ. I–III. Београд, 2002.

Јанарас 2004: Јанарас, Христо. *Азбучник вере*. Нови Сад.

Јевтовић 2012: Јевтовић, Бојана. Стилистика и поетика наслова у збирци прича *Башта сљезове боје*. In: Тиодор Росић (ур.). *Узданица*. Год. 9, бр. 9/1. Јагодина. С. 45–60.

Јовановић-Симић 2012: Јовановић-Симић, Јелена. О лексемама *Бој, ђаво, анђео* и *јеванђеље* у народним пословицама. In: Ксенија Кончаревић (ур.). *Теолингвистика*, међународни тематски зборник. Београд. С. 175–181.

Кончаревић 2011: Кончаревић, Ксенија. Језик сакралног као предмет русистичких испитивања. In: *Јужнословенски филолој*. Год 67. Београд. С. 163–184.

Пецо 1986: Пецо, Асим. Бранко Ђопић – народни писац. In: *Књижевност и језик*. Год. 33, бр. 3–4. Београд. С. 67–73.

Радовановић 2003: Радовановић, Милорад. *Социolingвистика*. Сремски Карловци – Нови Сад.

Ристић 2012: Ристић, Стана. *О речима у српском језику*. Београд.

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Књ. I–VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*. Књ. I–XVIII. Београд: САНУ, 1959–.

Сикимић 1996: Sikimić, Biljana. *Etimologija i male folklorne forme*. Beograd.

Станојчић/Поповић/Мицић 1989: Станојчић, Живојин; Поповић, Љубомир; Мицић, Стеван. *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*. Београд – Нови Сад.

Стевановић 1988: Стевановић, Михаило. *Студије и расправе о језику*. Никшић.

Nataša Milanov (Beograd)

**Religious and quasi-religious vocabulary
as a source of humor in the works of B. Ćopić**

This paper analyzes the ecclesiastical vocabulary of the selected works of Branko Ćopić. The analysis of the material leads to the conclusion that Ćopić uses a religious type of vocabulary in order to qualify his characters, encolor certain situations and distinctively impicture events. Ćopić uses a religious vocabulary in a humorous way, the same vocabulary known for and used in church circles. In addition to this, he also uses a quasi-religious vocabulary – which only in a formalway resembles the religious, church vocabulary.

Nataša Milanov
Institut za srpski jezik
Đure Jakšića 9
11 000 Beograd
E-mail: natasa.milanov@isj.sanu.ac.rs